

גבורת המזכיר

עימותים עם רוצחים; קשר חשאי עם בישופים; ידידות כריזמטית עם גנרלים ומבצעי גבורה אמיצים שהצילו המונים | ר' שמואל קריבוס, מזכירו האישי של איש ההצלה האגדי, ר' יעקב גריפל, פותח לראשונה ארכיונים ומספק הצצה מסעירה לסודות הפעילות החרדית בימי הזעם

ישראל פלר

צילום: ארכיון 'משפחה' ובאדיבות המשפחה



עשרות שנות סוד. ר' שמואל קריבוס



עסקת הדמים. חלוצים בקיבוץ. אילוסטרציה

ביום שני, כ"א בטבת תש"ד, איבדה הונגריה את אחיזתה האחרונה מול הנאצים. בפועל, רק חודשיים לאחר מכן תיכבש המדינה על ידי צבא גרמניה, אך באותו יום ננטשה בודפשט על ידי כ"ק מרן האדמו"ר רבי אהרן מבעלזא זצ"ל, ואחיו הקדוש הרה"ק מביל-גורייא זצ"ל. הם עלו לרכבת שהובילה אותם דרך רומניה, בולגריה, יוון, איסטנבול, דמשק וביירות, עד שביום ט' בשבט תש"ה הגיעו סוף סוף אל אדמת מבטחים בארץ ישראל.

תלאות רבות חוו שני האחים הקדושים בדרכם ארצה. שמונה חודשי ישיבה במעצר בית חלפו על מוהר"א מבעלזא זי"ע על אדמת הונגריה – אליה נמלט מפולין הדוויה, אך מאמצים רבים וחלופת מכתבים שגדולי עולם עורבו בהם, הובילו לכך שבחורף תש"ד, יצאו סוף סוף מהונגריה כשהם לבושים בבגדי מסע. האדמו"ר מוהר"א לבש חליפה קצרה במטרה להקשות על זיהויו, תוך שהוא מתמודד עם מצב רפואי קשה. תיבה קטנה אחת בלבד שבה היו מספר פיסות מזון הייתה צידה לדרכו, עד שגם זו נגנבה הימנו באחת מתלאות הדרך.

בתחנת איסטנבול, שאליה הגיעו לאחר שעברו את הביקורת האחרונה בצאתם מבולגריה לגבול הטורקי ברכבת משא – לאחר שהפסידו את רכבת הנוסעים שהופצצה מאוחר יותר, כחלק משרשרת הצלתו הניסית של מאור ישראל – המתינו להם מספר מועט של יהודים. בין הממתנים בקושטא, כפי שנקראה אז איסטנבול של אותם ימים, היה ר' יעקב גריפל זצ"ל. יש המזהים אותו כד"ר יעקב גריפל, על שם התואר במשפטים שרכש בעת עיסוקה של משפחתו העשירה מקראקא בחיפושי נפט, ויש שסתם יכנוהו יענק'ל גריפל, כדרכם של יהודים.

היה זה בוקרו של יום השבת. בשל פיקוח הנפש, ידע גריפל היטב מתי יגיע הרבי. לא מעטים היו המאמצים, הקשרים הייחודיים והמכתבים ששיגר לקצווי עולם מטורקיה הניטרלית. ר' יענק'ל גריפל ניגש אפוא בחרדת קודש אל הרבי, שהיה לצד מספר יהודים שירדו עימו מרכבת המשא, וביקש לשבות את השעות שנותרו משבת המלכה. "רבי, זו סכנת נפשות להיוותר כאן בקור המקפיא. זה פיקוח נפש עבורכם להישאר כאן, בואו עימנו למקום שהכנו לכם עד צאת השבת". רבי אהרן מבעלזא הגיב קצרות לעבר אחד ומיוחד ממציליו הרבים: "שוין, אם יהודי אומר לי שזה פיקוח נפש, נוכל לצאת מכאן".

את הזיכרונות הללו, עדות ששמע מכלי ראשון מפי בעל המעשה, משחזר ר' שמואל קריבוס שיחי' מבני ברק, מי שבתום השואה הנוראה הפך למזכירו האישי של ר' יעקב גריפל בפרבר פריזאי בשם

'באהי' שבצרפת. משימתו של גריפל לא נסתיימה לאחר השואה. "ההפך, אחרי המלחמה הפעולות להצלת יהודים ממקומות נידחים ומרוצחים שפלים שארבו להם כדי לצוד את נפשם ולזכות ברכושם, לא דרשו ממנו פחות שעות ביממה", אומר ר' שמואל, מזקני וחשובי חסידי סלונים ומחותנו של האדמו"ר בעל ה'ברכת אברהם' זצ"ל.

מהצלה למצולות

משך כארבע שנים ניהל קריבוס את 'לשכתו' של ר' יעקב – חדר צר שהטלפון בו היה קבוע מעל מיטתו של איש ההצלה האגדי, שמא יזדקקו לו בשעת ליל. "לא, לא שהטלפון היה קבוע מעל המיטה", הוא ממחר להבהיך, "אלא שר' יענק'ל הכניס את המיטה למשרד – כדי להיות זמין לכל פנייה!"

רק שני אנשים פעלו תחתיו בעבודה המשרדית בצרפת. ר' שמואל קריבוס וגברת נוספת ששימשה ככתבנית עבור המברקים, האגרות והמכתבים שהריץ ר' יעקב גריפל לכל קצווי תבל. "יכולנו לראות את ההבדל בינינו לבין הארגונים החילוניים. שם יום העבודה נגמר – והם יצאו לאכול, לשתות ולבלות. אצל ר' יענק'ל העבודה מעולם לא הסתיימה: 'אולי עוד יהודי יצטרך אותי, ומה אומר לו, שלא הצלנו אותו כי לא עבדנו באותה שעה שפנה?' כך הוא תמיד היה אומר".

כיצד נולדה עסקנותו של ר' יעקב גריפל? היה זה הרה"ח ר' יוס'ל פלדמן, אביו של הנגיד ר' חיים משה מלונדון, חמיהם של ר' יוס'ל בורנשטיין ואחד מהאחים לבית רייכמן, שכבר בימים ההם כשעלה ארצה בשנות התר"צ המוקדמות – היה בעל ממון. כחסיד אטיניא, וכמי שגריפל עבד אצלו מעט בעסקי היהלומים לאחר שנמלט מאימי המלחמה, הכיר את כישוריו המשפטיים, וחשב כי אין מתאים הימנו לחפש את בניו שעקבותיהם נעלמו במלחמת העולם. הוא ביקש – מוטב מאוחר מאשר לעולם לא, כעבור שלוש שנים מפרוץ המלחמה – לפעול מטורקיה עבור חמשת בניו שנותרו מאחור, בפולין העשנה, מאחר שעלה ארצה בלוויית שש בנותיו בלבד. משם, מאיסטנבול השקטה, יכול היה גריפל לתקשר עם העולם החיצון – היישר מהגשר שבין אסיה לאירופה.

ר' יעקב גריפל התעקש תמיד ואמר: 'אני מייצג את כולם: את אגודת ישראל, את ועד ההצלה של רבני אמריקה ואפילו, אם צריך, אחבור לאנשי ההסתדרות הציונית והסוכנות היהודית'. אבל את שכרו ואת הוצאות הדרך שלו, לקח מר' יוס'ל פלדמן, או שאסף בכוחות עצמו. הוא לא רצה להיות כפוף לאיש, ולא לקבל הכתבות מאף גוף", מסביר קריבוס. "הוא ידע שכל מנגנון שייכפה עליו,

יעכב אותו, ויביא להריגתם של עוד אלפי או אפילו עשרות אלפי יהודים בזמן הזה".

במישור האישי, ר' יעקב גריפל, יליד קראקא שהתגורר בבוריסלב שבמזרח גליציה, סמוך לגבול צ'כוסלובקיה, עד לשואה, חווה תלאות לרוב. לפני המלחמה אף היה בעל ממון בעצמו, בעקבות עסקי הנפט המשפחתיים שירש מאביו. אך את השואה הוא הכיר מבפנים. אשתו וילדיו נשלחו לוורשה הבירה, במטרה להרחיקם מהגבולות הבוערים. אך הוא נחרד לשמוע כי בהפצצה על בית רב קומות במושגי הימים ההם, נעלמו עקבותיהם של זוגתו וילדיו, ימים ספורים לאחר הגיעם לוורשה.

שבור ורוצץ הוא נחלץ בדרך לא דרך ארצה. הוא ניסה להתחקות אחר עקבותיהם, אך העלה חרס. לימים אף העיד ר' יעקב גריפל, כי נודע לו שבתו, שככל הנראה ניצלה מאותה הפגזה גרמנית על ורשה, הייתה אחת מ'תשעים ושלוש' הנערות שקידשו שם שמים במוות בגטו קראקא.

מאז אימץ לעצמו מעין 'מקצוע' לחיים: הצלת יהודים, באשר הם, מצרותיהם. אם מהנאצים בימי המלחמה ואם מאוחר יותר מידי הנוצרים שאחזו בילדי הפליטים ומיאנו להיפרד מהם, ומאוחר יותר בקרן פדיון שבויים שהקים בארה"ב במטרה לסייע לילדים הללו שבגרו והיו לאנשים, וביקשו לחזור לחיק היהדות בגלוי.

גריפל לא אמר נואש מול הזוועות שראה בעיניו בארצות אירופה שחלף בהן עד הגיעו ארצה. הוא קם ועשה מעשה. ראשית, זעק את זעקת היהודים הנרמסים במאמרים שפרסם וידיעות שהביא לעיתונות הימים ההם. כולם הכירוהו, מראשי הציונות ועד לאישי ציבור רמי מעלה כהגרי"א הרצוג והגר"ח מישקובסקי – אך היישוב היהודי היה אפוף תרדמה.

כפי שיסופר, רק הרב יצחק מאיר לוין ור'



דם יהודי נשפך לשואה. ילדים בשואה

בנימין מינץ עמדו לצידו, והם שהגיעו תהליכים שבסופם הוקם 'ועד ההצלה' המאוחד, שכלל הן את החילוניים והן את הגופים החרדיים. לנציג אגודת ישראל מונה מי שלא היה מעולם חבר ב'אגודה', ר' יעקב גריפל – משום שדמותו הייתה מושא הערצה בפי כל כמי שחשובים ויקרים לו חיי היהודים, ומשימת חייו העליונה היא הצלתם ממוות בטוח.

האפיפיור לעתיד מתגייס

קושטא הפכה אפוא למוקד פעילות שוקק חיים בימי השואה. חשוב לציין כי גריפל לא פעל לבדו. להצלחת פעילותו חיוניים היו המאמצים מכל צידי העולם: מרת רעכא שטרנבוך האגדית שהתגוררה על אדמת שווייץ אך פועלה חצה עולם עד שדרכיהם הצטלבו, לצידם פעלו בקדחתנות עוד מאות פעילים להצלת העם היהודי, הן בתוככי השטחים הנאציים הכבושים, והן בארה"ב, אנגליה, צרפת, ספרד, סין ויפן.

שלוחי ההצלה הללו היו מוכנים להפר כל כלל, לרמוס כל חוק, להתעלם מתקנונים ולהבריח גבולות תוך שיבוש מהלכים דיפלומטיים עולמיים. הם שיחדו פקידים, העבירו כספים והערימו על פקידים נאציים. הם הפגינו, עקקו ולחצו באמצעים שונים – מכתבים או מאמרים תקשורתיים, ואפילו התחננו בדמעות לפני בכירי שלטון שונים. הם השליכו את נפשם מנגד, סיכנו את חירותם ורכושם, חייהם ואת משפחתם – ובלבד שיזכו להציל נפש אחת נוספת מישראל.

גריפל עצמו עשה יד אחת עם שגריר ארה"ב באנקרה, לורנס שטיינהרדט, שחרג מתפקידו וסייע לו רבות בהצלת יהודים, במקביל, קשר קשר הדוק עם הקרדינל אנג'לו רונקאלי, מי שלימים כיהן



יחנני המזכיר. ר' שמואל עם המסמכים

מבצע 'אלכסנדר-זושא'

כ ניצל האדמו"ר מסקולען זיע"א מהדיקטטור הרומני

אחד מפרקי ההצלה המופלאים שר' יעקב גריפל חתום עליהם, הוא מבצע הצלתו של הרה"ק רבי אליעזר זוסיא פורטוגל מסקולען. הברחתו של הרבי מסקולען, נעשתה בעזרתם של גורמים יהודיים שורשיים ששילבו ידיים מול אנטי-דתיים מוצהרים שבלמו את פעליהם, תחת השם החשאי שניתן למבצע: 'עזרה לאלכסנדר זושא'.

האדמו"ר מסקולען, 'אבי היתומים', היה בעצמו מצילם של ילדים רבים שהתייתמו מהוריהם במהלך השואה. הוא החל לפעול למענם בטשערנוביץ שברומניה, בעת המלחמה. טשערנוביץ נכבשה לסירוגין על ידי הסובייטים והגרמנים, ומתחת לאפם, הצליח הרבי מסקולען 'לאמץ' מאות ילדים. היו אלה יתומים שעברו שטיפת מוח אצל הרוסים הקומוניסטיים, והיה צורך דחוף להבריחם מטשע"רנוביץ, כשהיה חשש שהסובייטים ישובו, וימנעו מהאימוץ הבלתי חוקי בעליל, לשאת פרי-יהודי כשיגדלו הנערים. בחורף תש"ו, הוברחו מאות הילדים לבוקרשט. הרבי עבר ברומניה מעיר לעיר כדי לחזק את ידי היהודים שלא להתפתות למוסדות 'עליית הנוער', שכל מאוויים היה לקחת את ילדיהם ולגדלם בקיבוצים כ'יהודים חדשים'.

גב' רעכא שטרנבוך הגיעה לרומניה משווייץ, לבקשתו של הרבי מסקולען בקיץ תש"ז, במטרה לחלץ את מאות הילדים הללו למקום מבטחים רוחני וגשמי. אנשי הג'וינט והציונות שלא אמרו נואש, מנעו את הצלחת המבצע שהיה אמור להתבצע בחשאך, מתחת לאפו של השלטון הרומני הקומוניסטי שלא אישר הוצאת מספר כה רב של ילדים, בפעם אחת, מגבולות ארצו. מאות הילדים חולקו לקבוצות קטנות יותר, ונשלחו לידיים חרדיות שהמתינו להם בארה"ב או בארץ הקודש.

מאחר שהרבי מסקולען לא אבה להצטרף למסעות הברחת הילדים שאימץ, נותר ברומניה עם בנו יחידו (כ"ק האדמו"ר שליט"א מסקולען) כשהוא ממשיך להרביץ תורה ויהדות, ומוזהר שוב ושוב כי פעילותו היא בלתי חוקית. לא פעם ולא פעמיים נעצה, כשיחד עם בנו, עונו בהיותם במאסר. במעצדם האחרון, בשנת תשי"ט, עונו הרבי מסקולען ובנו באופן שחייהם היו בסכנה. באותה עת הלחין האדמו"ר את השיר המפורסם על הפסוק בתהלים: "ייוודע בגוים לעינינו... תבוא לפניך אנקת אסיה..."

במהלך שנת תש"כ, פעל כ"ק מרן ה'אמרי חיים' מוויז'ניץ זיע"א למען שחרורו, ושלח מכתב בעניין לעסקן ר' יעקב גריפל. המכתב מסתיים במילים החרוטות בכת"ק: "נא ונא להודיעני מהנעשה, כי מאוד ליבי דווי, השם ירחם".

רק לאחר עשסקנים רבים, בעיקר מארה"ב – שם הרעיש ר' יעקב גריפל עולמות, בפנייה לנושיא ארה"ב ולראשי האו"ם – פעלו בעניין, שוחרר בר"ח ניסן תש"כ הרבי מסקולען והוא נצטווה לעזוב את אדמת רומניה מיידית. "אינני נוסע מפה בשביל עצמי – למענכם אני נוסע!" אמר בדמעות יהודים שליווהו בעת פרידתו מהם.



פני הוועדה. משפט אייכמן

כאפיפיור יוחנן ה-23, אך בימים ההם סייע לגריפל במשימות הצלה רבות.

באותם ימים, הסרטיפיקטים שאישרה לונדון, הם שאפשרו ליהודים לעלות ארצה דרך טורקיה. הרשימות של המאושרים שהגישו בקשה ונענו היו מגיעות לוועד ההצלה המאוחד, ושבועות ארוכים היו אורכים מיום קבלת הרשימות בסוכנות היהודית בלונדון ועד שזו הגיעה לטורקיה. גריפל לא יכול היה לסבול דבר שכזה. מברקים רבים ראינו בביתו של קריבוס, אך מברק ידוע נעדר מאוסף מסמכיו הנדיר: "לא מדובר בהגירה שנדחית אלא בהצלת חיים", כתב גריפל לראשי הסוכנות בלונדון, כשהוא רותח על העיכוב שגרם לאובדן חיים כפשוטו של אלפים.

"לפעמים הרשימות היו מגיעות", מספר לנו קריבוס את ששמע מאוחר יותר מפי ר' יעקב גריפל, "אך השלוחים הציוניים לא מיהרו להודיע לזוכים המאושרים שיש להם ויזות ואשרות עלייה. הם חיכו עד שהוויזות הגיעו ורק אז הודיעו לאנשים שהם יכולים להתחיל להתארגן. זה הרתיח אותו עוד יותר, כי בחודשים שחלפו מאז אושרה הוויזה ועד שהיהודי היה עולה לארץ, לפעמים כבר לא היה את מי להציל".

מה עושה יהודי כמו ר' יעקב גריפל? פועל מאחורי גבם של הפעילים החילוניים. מיום שהגיעו הרשימות והניח עליהן את ידיו, דאג לבשר לזוכים בוויזות שיזדרזו להתארגן. למרבה הפלא, למרות שהאחוז החרדי המאושר עמד על שישה בלבד מתוך כלל הסרטיפיקטים, היו מרבית הניצולים חרדים. "מה אתם תמהים?" שאל גריפל את ברלס איש הציונות הזועם. "לא גנבתי מכס אחוז בודד. אתם לא מודיעים לאנשים שלכם שהוויזות מוכנות, ואני כן הודעת? מלבד זאת, הטורקים, שמאשרים תשע אשרות מעבר בשבוע בלבד, ומבטלים אותן אם

דם' – והסכים לשחרר מיליון(!) יהודים תמורת רכבות ומשאיות סחורה שהממשל הגרמני היה זקוק להן – בלמו הציונים עסקאות מעין אלו. הגיעו הדברים לידי כך, מספר לנו ר' שמואל קריבוס, שר' יעקב גריפל עמד מול שליח הציונות, יואל ברנד, שניהל את המו"מ בפועל מול אייכמן הצורך ימ"ש – אך נכשל בשל המקלות בגלגלים שתקעו חבריו מהסוכנות היהודית – והצהיר בעוז: "אני מוכן לנסוע ולנהל את המו"מ מול אייכמן עצמו; אני מתחייב על גופתי שהסחורה תגיע ליעדה – ואם אתלה ואומת לאחר הפגישה עם אייכמן, אז מה בכך!..."

שיחה עם הצורך

כדי להבין את הרקע לכך, יש לחזור אל התקופה ההיא במלוא בערתה. היה זה בעת שהתנפת הנאצית השתוללה במלוא עוזו, ויהדות הונגריה שגורלה שפר עליה תחילה – משך שלוש וחצי שנות המלחמה הראשונות, נפלה לידי הקלגסים הנאצים. אך אלה היו מרוששים מהלחימה הממושכת, והסכימו 'לוותר' על לקיחת חייהם של מיליון מיהודי הונגריה בתמורה למשאבים ומימון שיגיעו היישר מהלב היהודי הרחום.

מפקדת האס-אס בהונגריה שיגרה הודעה אל ראשי הציונות, שכללה את המסר המצמרר: 'סחורה תחת דם'. האוברשטורמבנפיהרר אדולף אייכמן ימ"ש, התחייב לארכה של שלושה שבועות לתגובה היהודית-ציונית, והסכים לעצור את 'משלוחי המוות' למשך אותה תקופה עד לבידור היתכנות העסקה.

לקושטא נשלח יואל ברנד, מראשי מפא"י בהונגריה, שניהל את המו"מ עם ראשי הסוכנות. הפגישה עם אייכמן מתוארת על ידי הסופר ר' יוסף פריידנזון (באנגלית, מובאת כאן בתרגום חופשי) על פי עדויות שליקט: ברנד נקרא אל חדרו של אייכמן, שאפילו לא הציע לו לשבת ואמר לו: "אתה יודע מי אני? אני הוא זה שהוציא לפועל את פקודת הרייך להשמדה היהודית בגרמניה, פולין וצ'כוסלובקיה. עכשיו הגיע תורה של יהדות הונגריה. קראתי לך ואני רוצה להציע לך עסקה: חקרתי אודותיך ואודות אנשיך הקשורים עם הסוכנות היהודית, והסקתי כי אתה ראוי לאמוני. לכן אפוא, אני מציע לך: אני מוכן למכור לכם מיליון יהודים! לא אמכור לך את כולם – פשוט כי אתה לא מסוגל לשלם לי את מה שאדרוש עבור כל יהודי הונגריה, בכסף, לא בסחורה. אבל אנחנו יכולים לשוחח על מיליון יהודים מתוכם. אני מציע: סחורה תמורת דם, דם תמורת סחורה!"

"תוכל לבחור לך", המשיך אייכמן, "איזה יהודים שתצא למיליון שתפדה. אתה גם יכול להחליט מאיזה ארץ הם יהיו: פולין, אושוויץ, טריינשטט, מהיכן שתחפץ. נו, גלה לי יהודי, איזה יהודים תרצה להציל: נשים, זקנים, צעירים, ילדים, בריאים, חולים? שוב לכאן ותענה לי!" חתם הצורך את דבריו.

בפגישה השנייה, כבר קבע אייכמן את המחיר: "עשרת אלפים משאיות, תמורת מיליון יהודים. כל משאית עם סחורה, עבור מאה יהודים. זה לא מחיר מופקע, נדמה לי", הביע את עמדתו באוזני ברנד המפוחד.

יואל ברנד שחש לטורקיה כדי להיפגש עם אנשי הציונות וועד ההצלה המאוחד בקושטא, טען כי יש להציל כמה שיותר יהודים, אך הסוכנות היהודית שהייתה זקוקה לרזרבות כדי ליישם את החלום הציוני של יישוב הארץ בעובדי אדמה בקיבוצים, שארצם תהיה דתם וכל סממן יהודי יימחה מהם – הגתה תשובה 'הגיונית': וכי אנו נממן את המגף הנאצי – גם אם בכך יינצלו מאות-אלפי יהודים? אך מה עשתה הסוכנות היהודית והציונות העולמית? אם ישנה אפשרות לעסקה, למה שלא ננצל את חלקה הכדאי עבורנו, כדי להציל את מי שליבנו חפץ? "אתם צריכים להבין, חיים ויצמן היה מנהל הסוכנות, והוא נמנע מתגובה למכתבים של ברנד. היחס שלו היה: 'טובה פרה חולבת אחת בעמק זרעאל מכל יהודי פולין'. גם יהדות הונגריה הייתה אצלו אבק, כי רובם היו חרדים. אז למה שיתאמץ להציל מאות אלפי חרדים, שאינם שווים דבר עבורו?" מבהיר קריבוס.

בולמים את ברנד

כך נשלח במקביל לברנד, ישראל קסטנר, אף הוא מראשי מפא"י מהונגריה, כשהוא מתמנה על ידי הסוכנות לנהל מבצע הצלה פרטי שלימים יכונה 'רכבת קסטנר' לכמה מאות אנשים בלבד, תמורת סכומי עתק לאויב השטני. "זה היה בלתי ייאמן: מאות אנשים מול מאות-אלפים לפחות שיכלו להינצל", אומר קריבוס בכאב.

כדי לחבל במאמציהם של גריפל וברנד להוציא את העסקה עם אייכמן לפועל, פעלו ראשי הציונות בשני מישורים: ראשית, טשטשו את הידיעות שהחלו מגיעות לארץ ישראל על חמישה מיליון יהודים שיכבר נספו במהלך המלחמה, ובמקביל – מכתבים ששוגרו מטעמם קראו ליואל ברנד לצאת בדחיפות לביירות, בירת לבנון, ומשם להגיע ארצה, כשהם מניחים לו להבין כי עם הגיעו לארץ, העסקה תושלם באופן חיובי.

"אך כאן נכנס לתמונה ר' יעקב גריפל", משחזר ר' שמואל קריבוס. "הוא התרה בברנד שלא יצא לביירות. הוא היה חכם מחוכם, חריף והבין טוב במהלכים פוליטיים. הוא שלף מיד טיעון ששכנע את יואל ברנד. 'אם תגיע במסלול ההוא, דע לך שיש סיכוי גדול שתיעצר שם על ידי הבריטים' – משום שברנד הרי בא משטח האויב, הונגריה, והיה חשוד טבעי בריגול."

"ברנד בחר להתכחש למציאות הריאלית שגריפל צייר לו ולא האמין שיכול להיות שלר' יעקב גריפל האגודיסט יש כוונות טובות. הוא היה בטוח, בתמימות רבה, שחבריו הציוניים לא יסגירו אותו. ויצילו אותו מהבריטים".

ברנד אכן התעלם מהמסר של גריפל, משום



מאמצי הצלה. מסמכי הארכיון

שחשב שהסמכות נתונה בידיים ציוניות ולא אגודאיות – אך עם הגיעו לחאלב שבסוריה, ציפתה לו הפתעה. הציונים מהסוכנות היהודית העבירו מסר לבריטים שכלל מידע על 'המרגל האפשרי' שהגיע מ'שטח האויב'. ברנד הובהל לקהיר, ואף שלא הייתה עילה מספקת למעצר ממושך – בימים הקריטיים לעסקה עם אייכמן, הוא נוטרל מפעילות. יתרה מכך: כשהבריטים ביקשו לשחררו מוקדם משתכננו חבריו הציוניים, פנתה הסוכנות היהודית וביקשה להאריך את מעצרו בעוד ימים ספורים...

מנגד, אדולף אייכמן שיגר הודעה חד משמעית: אם בתוך שלושה ימים יואל ברנד אינו שב, המסעות לאושוויץ ובירקנאו יחודשו. וכך היה. 12,000 יהודים הובלו בדייקנות רצחנית מדי יום אל המשרפות.

לימים, כשנודע שההצעה הייתה רצינית והגיעה מגובה – מראש הגסטאפו, היינריך הימלר, "יענקל' גריפל לא מצא לעצמו מנוח על כך. הוא כל הזמן תהה אם יכול היה להכשיל את הציוניים ולשגר את עצמו במקום ברנד, בימים הקריטיים שאייכמן עוד המתין לסחורה", אומר קריבוס, ששמע את דבר המעשה מפי ר' יעקב גריפל.

■ומאיפה היה מגייס כאלה סכומים?

"בשונה מאגודת ישראל בארץ שהלכה עם הסתדרות-הציונים, אגודת הרבנים באמריקה לא הייתה כפופה לשום גוף ציוני. הם היו מגייסים את הכספים הנדרשים עבור שמונה מאות אלף, ואפילו מיליון יהודים!"

ואכן, 'ועד ההצלה של אגודת הרבנים בארצות-הברית', היה ארגון הצלה וסעד שהקימה בחורף ת"ש 'אגודת הרבנים האורתודוקסים של ארצות-הברית וקנדה', שהייתה התאחדות הרבנים הגדולה ביותר באותה עת. מטרתה העיקרית הייתה: הצלת

רבנים ותלמידי ישיבות שעם פרוץ מלחמת העולם השנייה נמלטו מפולין לליטא. כך שומרו במשך השנים ת"ש-תש"ב ישיבות כמו מיר, קלצק, ראדין, קמניץ וברנוביץ, וברשומות שנתרו מהארכיון – שלא שרדו הימנו הרבה מסמכים מהעת ההיא – מופיעים כ-2,500 שמות של בחורים שזכו לסיוע. כ-650 מהם, היגרו לארה"ב ולארץ ישראל בשנות הת"ש הראשונות, כמו מרנן הגאון רבי אהרן קוטלר, הגרא"י פינקל, הגראמ"מ שך ועוד.

הוועד שלח לבחורים שנתרו ולרבותיהם, כספים, חבילות מזון ובגדים וכך אפשר להם להמשיך בארחות חייהם כמעט באין מפריע – בשנחאי או ביפן.

יעדו של הוועד צבר שינוי ותאוצה בחורף תש"ג, אחרי שפורסמו הידיעות בדבר השמדת המוני היהודים באירופה. הוקם הוועד לענייני פליטים - שר' יעקב גריפל היה נציגו הבכיר באירופה – ואגודת הרבנים יזמה צעדת מחאה של 400 רבנים מול הבית הלבן, בחורף תש"ד. הייתה זו ההפגנה הפומבית היחידה של יהודים נגד המתחולל באירופה הכבושה.

כמו בימינו, גם בימים ההם היו זעקות על היחס המועדף שהעניק ארגון ההצלה של רבני ארה"ב ליהודים שומרי תורה ומצוות, ולתלמידי ישיבות בפרט, ובעקבות מחאה זו, שגררה גיוס כספים נפרד בתוככי ארה"ב בסכומים של מיליוני דולרים, הוחלט כי המאמצים יופנו מעתה לכלל היהודים, דתיים ושאינם. בסך הכל, הוציא הוועד יותר משלושה מיליוני דולר למטרות הצלה וסעד ונחל הצלחה בהצלתם של אלפי יהודים במלחמה עצמה, ולאנשי פליטים שזכו לסיוע גשמי ורוחני, עם סיומה.

קלסר מתפורר

מול הררי מסמכים השמורים היטב באוצרותיו ונעולים בכספת בכל ימות השנה, חושף ר' שמואל קריבוס את הקלסרים המתעדים את פעלו העצום, חובק העולם, של השליח הפלאי ר' יעקב גריפל. קריבוס אמנם הצטרף אליו רק בצרפת, מאוחר יותר, אך חלק מהמכתבים שבידו הם תשובות למכתבים משנים קודמות, שמוענו לגריפל בקושטא והגיעו למענו שבצרפת רק בשנים שמאוחר יותר או שהיו אלו תגובות לבקשות שהעביר.

בארכיון המכתבים והעתקי-המכתבים מופיעה תכתובת ענפה בין נציגי אגודת ישראל בארץ ישראל, אנגליה, שווייץ, ניו-יורק, אוסטרליה וארגנטינה, בענייני הצלת יהודים מהשמדה וטיפול בבעיות הפליטים השונות. בין היתר דנונות דרכי הצלה, הנפקת תעודות ואישורי מעבר ליהודים, העברות כספים למקורות שונים, ניסיונות להצלת אדמו"רים, רבנים ואישים נוספים, טיפול בהגירת פליטי הישיבות ועוד.

מהמכתבים ומן המברקים – כשדמעות עולות בעיניו של קריבוס בשעה שהוא מתרגם לנו את חלקם במאמץ רב – נדלים פרטים רבים על



"מיליון יהודים מתו בגלל הסוכנות". יהודים מהונגריה צועדים אל מותם



ממיכה חוצת מחנות. הגר"י הרצוג

"...הצלה חדשה! עד היום ניצולו 135 יהודים ממזרח גליציה לרומניה (-רומניה)! דרכי ההצלה לא אוכל לכתוב בזה כי יד ישראל באמצע, המחיר מְעַרְר הוא 40 דולר לנפש..." אגב, לאחר שנפטר הרב איזי בעיצומה של המלחמה, המשיך גריפל לפנות למזכיר הראשון בשמו, וביקשו להעביר אליו עוד אלפי אשרות אזרחות של אל סלבדור, שהעניקו חיים לעוד אלפי יהודים בארצות הכיבוש. הקונסול הכללי של שווייץ בבודפשט, זכה אף הוא להנפיק תחת ידיו כ-200,000 אשרות ואזרחויות בסך הכל. אך רק מעטים ידעו כי ידו של ר' יעקב גריפל הייתה ב"מעל".

המצילים משלבים ידיים

עוד לפני תום המלחמה, ומיד לאחריה - אך טבעי היה שר' יעקב גריפל יפגוש במצילי היהודים הנוספים שפעלו במקביל אליו וישתף עימם פעולה להצלחת המשימה הנעלית. אחת הגדולות והנעלות שבמצילות העם היהודי בשואה, היא האישיה הצדקנית מרת רעכא שטרנבוך ע"ה (מסט). גאלן ואחר כך ממונטריי, שווייץ, שמעשיה הגדולים בחירוף נפש להצלת המון רב מגיא ההריגה חרוטים באותיות זהב בדברי ימי עמנו.

בין השנים תרצ"ט-תש"ב סייעה מרת רעכא שטרנבוך - דמות מרשימה שלא ויתרה על הופעתה החרדית הייחודית גם מול שועי עולם שפגשה בארצות יָכַר שבהן סבבה - לאלפי פליטים יהודים מאוסטריה ומגרמניה להיכנס לשווייץ באורח בלתי חוקי. היא בילתה במעברי הגבולות עם אוסטריה, צרפת ושווייץ תוך סיכון עצום של חייה. היא נשפטה ונעצרה לתהליך בן שלוש שנים על פעולותיה ההרואיות, אך בסופו של דבר זוכתה מחוסר הוכחות לאחר שלא מסרה את שמות חבריה לפעילות הבלתי חוקית. יתרה מכך: התובע

שניהל את המשפט נגדה, תרם לה מכיסו מאה פרנקים, עם תום המשפט... במהלך תש"ב, כשהידיעות הגיעו לשווייץ, הרחיבה גברת שטרנבוך את מעשי הצלתה אל מעבר לים והקימה את ועד ההצלה למען בחורי הישיבה בשנחאי. היא שלחה מזון לארצות הכיבוש הנאצי והנפיקה אשרות כניסה לארצות אמריקה הלטינית.

בני הזוג שטרנבוך, רבי יצחק ז"ל ורעכא ע"ה, התגוררו בסט. גאלן ואחר כך במונטריי, כשבביתם היו תמיד שולחנות ערוכים ומזרנים מוצעים לכל דצריך. גב' שטרנבוך ובעלה הרחיבו את פועלם והגיעו להסכם גם עם ועד ההצלה בארה"ב - שעל מנת לצבור כוח פוליטי והשפעה רבים יותר, יהפוך הארגון הביתי ל'וועד הצלה של פליטים יהודיים בארצות זרות'; ארגון - שלמעשה רק בני הזוג שטרנבוך עמד בראשו. בין היתר עסק הארגון המשפחתי בהנפקת מסמכים פיקטיביים מארצות דרום אמריקה ליהודים בארצות הכיבוש ובניסיונות פעולה של הרגע האחרון לפני סיום המלחמה, שהסתכמו בהצלת אלפי יהודים.

במקביל, הם שלחו - בחסות היותם מוסד רשמי - חבילות מזון לכל רחבי פולין: לגטו לודז', ורשה וקראקוב, ליהודים במצוקה בארצות אחרות ואפילו למחנות טרזיינשטט ובירקנאו עד שלהי תש"ג. גם תרופות נשלחו, בעיקר לגטו וורשה, שם התמודדו רבים עם מחלת הטיפוס. אגב, גם האדמו"ר בעל ה'אמרי אמת' התבטא לימים בקצרה כי הארגון שהקימה משפחת שטרנבוך המורחבת ('ביקור חולים' בהנהלת האח, ר' אליהו ז"ל), החיה יהודים בוורשה המורעבת.

כך הצטלבו דרכיה של משפחת שטרנבוך בפעילותו של ר' יעקב גריפל, כשהחזיקו בקשר חשאי תמידי עם מנהיגי הקהילה היהודית ופעילי ההצלה בסלובקיה, רומניה, הונגריה וטורקיה, כמו גם בקשר חשאי עם פולין והעברת המידע על מעשי ההשמדה במזרח אירופה לידיעת העולם החופשי, במיוחד למנהיגות ארה"ב.

הקשר התהדק עוד יותר, כאשר נוסד הוועד למען פליטי המלחמה על ידי ממשלת ארה"ב. או אז, הפך ארגון ההצלה השטרנבוכי לנציגו השווייצרי הרשמי של ועד ההצלה של אמריקה, וכך יכלו בני המשפחה לקבל תרומות רשמיות מארה"ב וליצור קשרים הדוקים יותר עם השגרירות האמריקאית בשווייץ, שסייעה בפעולות הצלה רבות. כמו כן, יכלו להשתמש בשםם ובחסותם של הארגון, של ועד ההצלה או של איגוד הרבנים האורתודוקסים של ארה"ב בהתאם לצורך.

במקביל, המשיך גריפל בפעילו הרבים בתחום ההצלה. הוא עמד בקשרי מכתבים רציפים עם מי שהיה באותם ימים עיתונאי 'הצופה' העונה לשם בנימין מינק, שהתעקש, לאחר שצורף לשיבות ועד

המאמצים שנעשו במסגרת אגודת ישראל להצלת יהודי אירופה, על המתרחשות והמחלוקות עם המפלגות האחרות שעסקו בכך, כמו גם חילוקי הדעות הפנימיים בתוך אגודת-ישראל עצמה. בין הנמענים, ניתן לראות את ר' חיים ישראל איזי, הרב יצחק מאיר לוין, הרב יעקב רוזנהיים, ר' הארי גודמן ועוד.

גם מסמכים המתעדים את ניסיונות אגודת ישראל העולמית וגופים יהודיים בשווייץ להצלת יהודים מהונגריה וצ'כוסלובקיה לפני השואה ובמהלכה, וכוללים מכתבים אל ומאת ר' יעקב גריפל, נציג אגודת ישראל בקושטא, שדאג לוויזות מעבר לטורקיה לפליטים שהצליחו להסתנן אליה.

כך כתב ר' חיים ישראל איזי משווייץ - פעיל ההצלה החרדי שתחת ידיו עברו אלפי אשרות של אל-סלבדור באמצעות המזכיר הראשון של אל-סלבדור בשגרירותה בשווייץ, ג'ורג' מנטלו - לר' יעקב גריפל בעת ישיבתו בטורקיה:



ומשם לטהראן. המדריכים הציוניים עמלו לשכנע אותם כי יאמרו לנציגי הקבלה בגבול ארץ ישראל כי לא אכלו כשר בבית וכי לא שמרו שבת, ובתמורה לכך יקבלו מקומות שהייה טובים יותר. בדרך לא דרך, ניצל גריפל את השפעתו, ובחוף טורקיה כשעגנה ספינת ילדי טהראן, לימדם לומר כי עליהם לדרוש קשר עם נציגי 'המזרחי' או 'אגודת ישראל', ולספר כי היו חרדים מהבית.

היה זה לאחר קרב מר וארוך שניהל גריפל בהתכתבויות עם ארץ הקודש ונציגי אגו", שרק בעקבותיו הסכימו הציונים לשאול את פי הילדים על השתייכותם הדתית ולקבוע את חלוקתם על פיה. ר' יענקל' גריפל ניצח, אך בפועל רק מעטים מהילדים הביעו את השתייכותם לאגודת ישראל או למצער ל'מזרחי'. "עד סוף ימיו הוא היה מיצר על כישלוננו מול שטיפת המוח שערכו להם המדריכים החילוניים", אומר קריבוס ששמר על קשר מכתבים רציף עם גריפל שנים ארוכות לאחר המלחמה ולאחר שתמו שנות עבודתם בפועל, בצרפת. "נחמתו היחידה הייתה שבמקרים שהורשו ילדים להישלח ישירות על ידי הוריהם מארצות שהיו תחת כיבוש הנאצים, נדרשה הסוכנות לכבד את בקשת ההורים ולהתחייב כי אם ידרשו חינוך דתי – הילדים יקבלו אותו גם בארץ".

ויהי אחרי המלחמה

ר' יעקב גריפל, שעשה נפלאות בהצלה באיסטנבול במשך המלחמה, הגיע לעזור ולהושיט יד מסייעת לפליטים – מיד עם תום המלחמה – במרכז אירופה. היה זה לאחר שגדולי ישראל של אותם ימים ראו בו שליח נאמן להצלת הפליטים שסבלו מחרפת רעב, מחלות רבות ובעיות קשות של שמירת היהדות. הרב ויקטור פורנהר, הרב הראשי של פראג דאז, מסר שפראג מלאה ביהודים,

ולבקשתה של גב' שטרנבוך, כלל מנהיגי ההצלה החרדיים והדתיים שבאו לאירופה הגיעו גם לשם, ובתוכם שליחם הנאמן, ר' יעקב גריפל. לא קל היה לו כלל להגיע למרכז אירופה. השגרירות האמריקנית סירבה לאשר לאזרח להיכנס ל'אזור מלחמה', כפי שהייתה מוגדרת גרמניה בימים שלאחר המלחמה, וגריפל כדרכו לא ויתר, וביקש אשרת שהייה בצרפת, לכל הפחות. האמריקנים התנו זאת באישור האנגלים והצרפתים. הרה"ר הגר"י הרצוג לחץ, האנגלים אישרו תוך עקימת אף – פועלו בהברחת יהודים העלה בהם חשש שיהפוך את לונדון למרכז הגירה למעפילים – וגב' רעכא שטרנבוך משווייץ השיגה עבורו אשרת כניסה לממלכה השווייצרית.

בצר לו, ומכיוון שרצה להגיע לכל רחבי אירופה, נסע גריפל עד קהיר כדי להתחנן בפני מפקד הכוחות האמריקנים, מיור גנרל גילס, שיאשר לו מעבר לצרפת, שחלקה היה בשליטת ארה"ב. בקשתו התקבלה: מכתב לצרפתים הסביר כי הוא נוסע בשליחות אמריקנית 'רבת ערך' לצבא ארצות הברית... הוא אף הוטס במטוס צבאי היישר לצרפת.

אך כאן לא תמו תלאותיו. כשהוגדשה סאת סירוביו, הוא התגנב לגרמניה כחלק ממשלחת הצלב האדום יחד עם גב' שטרנבוך, ורק שם – פתח לו מכתבו של גנרל גילס את השערים האמריקניים. מכאן החלה פעילות רבת אנפין, שבשיאה התחזה לקצין אמריקני יחד עם שני פעילים שגייס למטרה זו: ר' מרדכי לנדוי ור' לייב יוסטמן. שלושת אלו היו מגיעים למנזרים בג'יפ צבאי, לבושים כקצינים, ודרשו את הילדים שביררו אודות יהדותם.

משם נסע לאיטליה, לפגישה עם שר החוץ באותם ימים – שכווח היה יפה כל עוד הבריטים והאמריקנים לא היו בסביבה. הוא ריגש אותו בהסברים על מצב היהודים במדינות מוצאם, על הגויים שבוזים את אוצרותיהם ורוצחים אותם נפש רק לשם הספורט (וימחל לנו החוק הפולני) – והדמעות מצאו מסילות אל השר האיטלקי. הוא אישר לגריפל בכתב ידו, 3,000 ויזות לאיטליה, למרות שמדיניות ארצו לא איוותה באלפי פליטים שיתנחלו בה (יען שערי ארץ ישראל היו חתומים והמעפילים הובלו לקפריסין).

את המכתב שבידו נטל גריפל, וכעו"ד ממולח וסוחר חריף הבין כי יש בידו אוצר: אמת, מצד אחד, לאשרות האיטלקיות לא היה כל ערך בדרך לעלייה ארצה. אך מאידך, הדבר סייע למחזיקים באשרה מעין זו במעבר החופשי מגבולות צ'כיה, פולין והונגריה. מה עשה? פשוט מאוד. הוא פנה לשגריר האיטלקי בפראג, שהסכים להשתמש במכתב של שר החוץ, ולהנפיק אשרה משלו – שתשמש רק כהוכחה בלבד לכך שוויה מוכנה עבור מחזיק אישור זה – בשגרירות איטליה שבפראג. למעשה היו רק 3,000 ויזות רשמיות מאושרות, אלא שאשרת השגריר שעברה מיד ליד אפשרה להביא כ-30,000 יהודים לפראג. משם, קצרה

הייתה הדרך למקומות שרגל יהודית לא נדרסה בהם.

שגריר אל סלבדור גויס אף הוא למערכה – ובינתיים נודע לגריפל, שכבר עמד מולו בעצמו, ולא דרך הרב אייז, שבינתיים נפטר לבית עולמו, כי הוא יהודי בעצמו – ולמרות שכבר לא כיהן כקונסול, ליבו היהודי הרגיש פעל: הוא סיפר לגריפל כי הוא מחזיק בביתו דרכונים חתומים ומאות אשרות ללא שם לכניסה לאל סלבדור. ארגוי המציאה ה'כשרה' סייעה לעוד מאות ואולי אלפי יהודים ששהו בפראג.

כאן חשד נציג אונר"א האנגלי, מר רייס, כי דבר מה אינו כשורה. הוא הזעיק את גריפל, שהחשד העיקרי נפל עליו, אך הוא שכנע אותו עמוקות כי תפקידו הוא להציל חיים, ולא להיכנע לתכתיבים אנגליים המונעים מהטיות פוליטיות בלבד. המילים התחמקות השפיעו, ולימים אף סייע לו רייס בהיותו פקיד בכיה, בהצלת יהודים מעיראק בשנות התש"י המאוחרות.

בקין תש"ו, החל כאמור ר' יעקב גריפל לפעול בפראג בתיאום עם ארגוני ההצלה שפעלו אז בעיר, אך את עיקר פעילותו ייחד לזיוף מסמכים, הברחת גבולות ותשלום שוחד לפקידים – בכירים כזוטרים. לצד עידוד הפליטים ואספקת אמצעים להוצאותיהם היומיומיות או מימון נסיעתם לארצות החופש, הצליח גריפל להשיג קשרים ב'חלונות הגבוהים'. בחלוף הזמן, היו הקשרים כה הדוקים עד ששגרירות גואטמלה הפקידה בידו את חותמת השגריר, שאפשרה אספקת אשרות מעבר ודרכונים לאלפים רבים. ביניהם ניתן למנות את האדמו"ר מסקווירא זצ"ל ומשפחתו, האדמו"ר מנדבורנה ומשפחתו, לצד אדמו"רים ורבנים אחרים.

כמו בימים הראשונים שלאחר המלחמה, גם כאן לא הניח לתפקידו החיוני באיתור יתומים יהודים שהוריהם הפקידו אותם אצל משפחות נכריות. יתומים אלו, היו בבת עינו. באחד המבצעים הכבירים ששמו רשום אודותם, הוברחו חמש מאות ילדים מבית יתומים פולני היישר לווינה, ומשם שונעו לארץ ישראל.

נפש ורוח הקודש

"ר' יענקל' גריפל הפך לסייסמוגרף רגיש לכל כאב וזעקה של יהודים בכל ארצות החורבן", מתאר לנו ר' שמואל קריבוס, היושב בבני ברק אולם זיכרוננו מפליג אל הפרבר הפריזאי שבו פעל גריפל. "הוא חש את פצעייהם של קרבנות השואה, כולל אלו שנותרו בחיים, אך היו מתים למחצה, לשליש ולרביע. הוא התבטל כולו מול המשימה הקדושה שנטל על כתפיו. הוא לא היה בעל 'נגיעות'; וכשהורם המסך הוא היה הראשון שמיחר אל השרידים להצילים ולהחיותם ולהיטיב עימם. שם הכרתי אותו. כשהריץ מכתבים ונסע בעצמו וטיפל – ולא סיים לטפל עד יומו האחרון – בצרות הכלל".

גם בהגיעו לארה"ב, המשיך גריפל בפעילותו שהייתה חובקת עולם. הוא היה מקורב לחצר באבוב, אך נותר יהודי של כלל ישראל. הוא השיג רישיון להקמת העיירה סקווירא היהודית, ושלח ידו בעסקי הנפש שהכיר מצעירותו.

"בשנת תשט"ו לערך", משחזר ר' שמואל קריבוס, "נשלחתי על ידו לשאול את האדמו"ר מוהר"א מבעלזא שבהצלתו נטל חלק, אודות חיפוש נפש בנבדה. הוא שאל את גדולי הרבנים מארה"ב שפסקו לו כי אין כל בעיה הלכתית בכך

שיהיה שותף בחיפושים שייערכו גם בשבת – אך הוא עדיין רצה לשמוע את חוות דעתו של האדמו"ר רבי אהרן קדוש השם מבעלזא זי"ע. "נכנסתי אל הקודש פנימה, והאדמו"ר השיב לי: 'איני מונח כעת בהלכה זו, ואין לי תשובה'. כשמשמשו, רבי שלום פויגל, ניסה לומר שרבני ארה"ב התיירו זאת, השיב הרבי שוב, בתוקף: 'אמרתי כבר שאיני מונח עתה בהלכה זו ואין לי תשובה'. ואכן, ר' יעקב שנכנס לעסק זה לא ראה ברכה בחיפושים אלה והתברר כי שותפיו רימו אותו".

במקביל, לא משך גריפל את ידו מעיסוק בצרכי ציבור. כך, בין היתר, הקים ועד 'פדיון שבויים' שאסף עבורו כספים אצל אדמו"רים ובעלי בתים, ופעל לשחרור ילדים רכים שהיו עדיין בצרה ובשביה, הן בעיראק והן באדמת רוסיה הסובייטית. ידיד, הרה"ר שמואל אלברט מבני ברק, שפתח בפניי אוצרות היסטוריים רבים בהכנת יריעה זו, הפנה את תשומת ליבי גם לרשימה שכתב נפתלי קראוס מרחובות שנלב"ע לאחרונה, בעיתון 'שערים'. הוא שהה בארה"ב והתבקש על ידי גריפל לענות עבורו לשיחת טלפון ביו"ט שני. הדבר לא הסתייע, ור' יעקב גריפל העסיק במקום ילד כשבמשך שעתיים העניק לו ממתקים עד שהגיעה השיחה החשובה, כשהילד מחזיק עבורו את השפופרת בעניין של פיקוח נפש.

בשנת תשכ"ב, בעודו עסוק בהצלת יהודים מידי הסובייטים, תוך שהוא זוכה בשל כך למקום וליחס של כבוד בחצר ליובאוויטש – כרע נפל השליח הנאמן על משמרתו והוא בן ס"א שנים בלבד, כשהוא מותיר אחריו את זוגתו מזיווג שני, בתו של הרב רוטנברג זצ"ל מבליגה, ושני ילדים רכים יבלחט"א. ■

לובן מושלם ללא מאמץ

כל הורה יודע שילדים כמעט ולא מתרגשים מלכלוך על בגדיהם. למען האמת, אין כל רע בגישה כזו לחיים והיא אפילו מעודדת יצירתיות, אך מלווה בלא מעט כאבי ראש להורים. ילדים קופצים בשלוליות, משחקים בגשם, מטפסים על עצים, ובקיצור: מתלכלכים מאוד. אל דאגה, טייד מנקה ללא מאמץ גם את בגדי הילדים!

כשהילדים חוזרים הביתה עם בגדים מלוכלכים, הקפיצו שהם יחליפו אותם מיד. למרות שמוסלף להפעיל את המכונה רק בתוף סלא, לא כדאי לערעב בגדים מלוכלכים מאוד עם בגדים מלוכלכים במקצת. אז הפעם אל תהיו מוטרדים מכך שהתוף עוד לא מלא. פשוט כווננו את המכונה למחצית הכמות, אם יש לה את הפונקציה הזו.

אם אתם יודעים מראש שהפעילות הקרובה של ילדיכם תגרום לבגדיהם להתלכלך, התארגנו בהתאם וצברו כביסה מלוכלכת נוספת עד לרגע המתאים שבו הילדים חוזרים, מחליפים בגדים והנה - יש לכם מכונה שלמה של בגדים מלוכלכים מאוד לכבס. הכי חשוב לא לדאוג. אבקת הכביסה טייד לוקחת בגדים לבנים מלוכלכים ומחזירה אותם צחורים. אפילו התעלולים הכי מלכלכים של ילדיכם לא יצליחו להכשיל את טייד ובגדיהם יחזרו מהכביסה לבנים ובוהקים מתמיד.



יש לבן ויש לבן טייד

